

Ogiltighetsgrunder vid olovliga värdeöverföringar

Närmare om gällande rätt vid kompetensöverskridande
associerat med olovliga värdeöverföringar

Julia Rennermalm

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH12

Ht-15

Handledare

Niklas Arvidsson

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Förkortningslista	5
Sammanfattning	6
1. Inledning	7
1.1 Bakgrund och ämne.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsning	9
1.4 Metod och material	10
1.5 Disposition	11
2. Kompetensöverskridande enligt 8 kap 42 § ABL.....	12
2.1 Kompetensöverskridande	12
2.2 Behörighetsöverskridande.....	14
2.3 Befogenhetsöverskridande	15
2.4 Ondtrosrequisitet och ogiltighetslära enligt 8 kap 42 § ABL	17
2.5 Från 8 kap 35 § ÄABL till 8 kap 42 § ABL.....	18
3. Värdeöverföringar enligt 17 kap ABL	20
3.1 Värdeöverföringsbegreppet.....	20
3.1.1 Tillåtna och otillåtna typer av värdeöverföringar.....	21
3.1.2 EU-rättens påverkan på värdeöverföringsbegreppet	22
3.2 Kapitalskyddsregler.....	23
3.2.1 Aktieägarskyddsregler.....	24
3.2.2 Borgenärsskyddsregler	24
3.3 Återbäringskyldighet vid olagliga värdeöverföringar enligt 17 kap 6 § ABL	25
3.4 Godtrosskyddet i 17 kap 6 § ABL.....	26
3.5 Bristtäckningsansvar enligt 17 kap 7 § ABL	26
3.6 Från 12 kap 5 § ÄABL till 17 kap 6 § ABL.....	27
4. Sturetvättsfallet	29
4.1 NJA 1999 s 426 – ”Sturetvättsfallet”	29

4.2	Är paragraferna parallellt tillämpningsbara med varandra?.....	34
5.	Avslutning och slutsats.....	35
	Abstract	39
6.	Källhänvisning	40

Förkortningslista

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätten
TR	Tingsrätten
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄABL	Aktiebolagslag (1975:1385)
VD	Verkställande direktör

Sammanfattning

I aktiebolagslagen (2005:551) görs skillnader mellan regler, beroende på om de avser att skydda borgenärer eller aktieägare. I ett aktiebolag ansvarar ägarna inte personligen för bolagets åtaganden och förbindelser enligt 1 kap 3 § ABL. Genom kapitalskyddet som finns i 17 kap 2-3 § ABL ska bolagets borgenärer skyddas från att bolagets kapital åsidosätts. Skyddet bygger på förbud mot vissa typer av värdeöverföringar där sanktionen är bland annat ogiltighet. I 17 kap 6 § ABL beskrivs vad som utgörs av en olovlig värdeöverföring och mottagaren kan här bli återbäringsskyldig. I 17 kap 7 § ABL tas bristtäckningsansvaret upp och även skadestånd enligt 29 kap ABL kan bli aktuellt vid ogiltiga värdeöverföringar.

Värdeöverföringsförbudet är utformat för att tillvarata borgenärernas och aktieägarnas skyddsintressen genom att begränsa värdeöverföringens omfattning genom olika formkrav. Då en värdeöverföring strider mot 17 kap aktiebolagslagen, oavsett överskridandet av en borgenärs- eller aktieägasskyddsregel blir rättshandlingen ogiltig. Följden blir att prestationerna ska återgå vilket gör mottagaren återbäringsskyldig. Rättshandlingar som utgör olovliga värdeöverföringar kan strida även mot behörighets- eller befogenhetsregler och tycks därför kunna aktualisera 8 kap 42 § ABL gällande kompetensöverskridande.

Uppsatsen kommer i sin helhet diskutera och analysera den rättsliga ogiltigheten i fall då både ogiltighetsgrunder enligt 8 kap 42 § ABL och 17 kap 6 § ABL är parallellt tillämpliga samtidigt. Uppsatsen behandlar en stor fråga som ger upphov till fler mindre avgränsande frågor som rör värdeöverföringar enligt 17 kap ABL samt kompetensöverskridande enligt 8 kap 42 § ABL. De olika problemställningarna kommer att utgå från grundläget då ett aktiebolags ställföreträdare överskridit sin behörighet eller befogenhet genom att företa en rättshandling som strider mot 17 kap 6 § ABL om olagliga värdeöverföringar.

Uppsatsen belyser även problematiska frågor som bolagets ställföreträdarens kompetens och olovliga värdeöverföringars påföljder för att ge läsaren en grundläggande förståelse. Genom uppsatsens gång kommer tillbakablickar från 1975 års Aktiebolagslag bli aktuella för att läsaren ska få en fördjupad förståelse och kunskap för frågeställningarna. Ett specifikt rättsfall, NJA 1999 s.426 kommer ha stor vikt i uppsatsen för att leda läsaren genom problematiken fram till gällande rätt i frågeställningarna. Doktrin har i ämnet delade meningar om den parallella tillämpningen av ovan nämnda paragrafer och kommer att tillsammans med rättsfallen bidra till en diskussion samt förtydliga betydelsen av olika begrepp och tolkningar.

1. Inledning

1.1 Bakgrund och ämne

Ämnet uppsatsen kommer att belysa är om det finns en parallell tillämpning av ogiltighetsgrunderna som finns vid värdeöverföringar och bolagetsorganens kompetensöverskridande. I gällande rätt är en rättshandling ogiltig vid en olovlig värdeöverföring trots att det även finns ogiltighetsgrunder från de kompetensöverskridande reglerna.

Den nya aktiebolagslagen trädde ikraft med syfte att åstadkomma en språklig och systematisk modernisering av aktiebolagsrätten. En av de största nyheterna var bestämmelserna om värdeöverföringar. Uppsatsen kommer att leda läsaren genom olika problem som uppkommer vid värdeöverföringar, med störst fokus på de otillåtna.

Syftet med reglerna om värdeöverföringar är att skydda borgenärer och aktieägare. Kapitalskyddsreglerna reglerar därför i vilka former och vilket belopp som får betalas ut från bolaget. Reglerna är en fördelning mellan borgenärernas och aktieägarnas intressen.

Aktiebolagsrättslig ogiltighet kan uppstå i form av återbäringsskyldighet enligt 17 kap 6 § ABL vid en olaglig värdeöverföring, även bristtäckningsansvaret enligt 17 kap 7 § ABL kan bli aktuell och skadestånd enligt 29 kap samma lag. I 8 kap 42 § ABL finns regler gällande kompetensöverskridanden och består av fyra regler oberoende av varandra. I dessa regler finns ogiltighetsgrunder som kan göra att rättshandlingen inte blir gällande mot bolaget. Detta gäller då bolagsföreträdarens rättshandling står i strid med aktiebolagens bestämmelser om bolagsorganens respektive kompetens gällande behörighet eller befogenhet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vad gällande rätt har att fastställa om situationer som är sådana att de faller under tillämpningsområdet hos både 8 kap 42 § och 17 kap 6 § ABL.

Huvudfrågeställningen är avsedd för att tydligare specificera undersökningens omfattning och lyder:

- Kan 8 kap § 42 ABL som reglerar behörighets- och befogenhetsöverskridanden tillämpas parallellt då ett bolag avhänds tillgångar i strid med 17 kap § 6 ABL?

För att kunna besvara frågan så kommer det krävas en grundläggande analys som ger förståelse för båda paragraferna. Först när de är klargjort kan en ingående undersökning göras för att fastslå gällande rätt om vad relationen mellan paragrafernas ogiltighetsrekvisit är. Mindre frågor att besvara under uppsatsen gång för att öka förståelsen kommer bland annat att bestå av följande.

När behörighet- eller befogenhetsöverskridanden enligt 8 kap 42 § ABL föreligger och vad konsekvenserna blir. Vad är värdeöverföringar enligt 17 kap ABL och vad värdeöverföringsbegreppet innebär. Vilka kapitalskyddsregler finns vid värdeöverföringar och när blir återbäringsskyldigheten i 17 kap 6 § ABL tillämpningsbar. Vad gäller vid värdeöverföringar till annan, d.v.s. till en icke aktieägare enligt 1975 -års aktiebolag och enligt nuvarande aktiebolag. Samt vad har förändrats från 1975 års aktiebolagslag till nuvarande aktiebolagslag i stora drag gällande värdeöverföringar och kompetensöverskridanden.

1.3 Avgränsning

Uppsatsen är avgränsad att behandla och klargöra de oklarheter lagstiftningen i fråga om vilka rättsföljder som gäller vid olovliga värdeöverföringar då bolagets ställföreträdare överskridit sin bolagsrättsliga kompetens vid godkännandet av överlåtelsen. Som syftet klargör kommer uppsatsen avgränsas till gällande rätt i situationer då rekvisiten i både 8 kap 42 § och 17 kap 6 § ABL förekommer.

Reglerna om värdeöverföringar i 17 kap. ABL samspelar också med reglerna om förbjudna lån i 21 kap. ABL men det sist nämnda kapitlet kommer inte att behandlas närmare inom ramen för uppsatsen. Beroende på vilken regel i 17 kap ABL det är som har åsidosatts kan det bli aktuellt med återbäring av hela beloppet eller endast en del av den. Uppsatsen kommer inte belysa hur mycket eller vad som ska återbäras utan hållas inom ramen för frågeställningarna. I uppsatsen kommer begreppet värdeöverföring att användas i överrensstämmelse med den rådande termologin i lagtexten.

Andra kapitalskyddsregler än de som gäller vid olagliga värdeöverföringar kommer att lämnas utanför arbetet. En begränsning av diskussionen angående värdeöverföringsbegreppet och återbäringsskyldigheten kommer ge en kortare allmän redogörelse för att kunna gå vidare in i en djupare analys där rättsläget mellan 17 kap 6 § och 8 kap 42 § ABL undersöks. Termologin inom behörighet- och befogenhetsbegreppen samt god- och ond trosbegreppens innebörd kommer endast behandlas enligt doktrins betydelse. Med kompetens åsyftas en i aktiebolagslagen given rätt att fatta beslut, medan termerna befogenhet och behörighet reserveras för regler om ställföreträdarskap.

Arbetet kommer att baseras på de riktlinjer som utläses av rättskällorna för hur det är i praktiken. Uppsatsen kommer att fokusera på ett aktuellt rättsfall, NJA 1999 s.426 men även dra paralleller från andra rättsfall där liknande frågor behandlats. Även situationen när ond eller god tro föreligger är svår att bedöma då situationen måste bedömas från det specifika fallet med den vetskaper som fanns vid ingående av överföringen.

1.4 Metod och material

För att nå syftet i uppsatsen kommer rättsdogmatisk metod att användas för att analysera och fastslå gällande rätt i paragraferna i 8 kap 42 § ABL och 17 kap 6 § ABL. Den rättsdogmatiska metoden utgår från rättskällorna i den ordning som följer av den vedertagna hierarkin som kommer att följas. Uppsatsämnet regleras av aktiebolagslagen, dess förarbeten, rättspraxis och doktrin. Lagtexten är den tyngsta rättskällan och fungerar som utgångspunkt för att rättsutredningen ska bli korrekt. Förarbetena ger uppsatsen information om hur lagen är tänkt att tolkas och stödjer sig på juridiska resonemang och uttalanden. Genom rättspraxis kommer konkreta fall att diskuteras och lyftas fram för att fastslå gällande rätt i fråga. Doktrin kommer att tolkas kritiskt men vara en del av uppsatsens grundfakta och hjälpa uppsatsen att tolka betydelsen av oklara begrepp.¹

För att finna gällande rätt i analysen kring relationen mellan ovan nämnda paragrafer kommer arbetet använda sig av vad som nämns av Claes Sandgren ”intersubjektiv bedömning” vilket innebär att utgångspunkten är att det inte måste finns något rätt svar på frågeställningarna utan att med hjälp av lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin argumentera, bedöma och uppskatta den bästa tolkningen av relationen mellan 8 kap 42 § ABL och 17 kap 6 § ABL och bygga en slutsats genom bästa möjliga lösning av det rättsliga problemet².

Fokus kommer mestadels att ligga på svensk aktiebolagsrätt men även gå in en liten del på EU-rätten. Genom att arbeta systematiskt och rationellt kommer undersökningen att behärska ämnet och materialet på bästa möjliga sätt. Analysen grundas på juridisk argumentation och slutsatser baserade på stöd från rättskällorna för att komma fram till ett juridiskt resultat avseende gällande rätt i den parallella jämförelseanalysen. Genom att värdera materialet noga kommer material som anses ha mest relevans i ämnet att användas.

Det mest omnämnda rättsfallet inom ämnet är Sturetvättsfallet NJA1999 s. 426, vilket anses som det mest relevanta för uppsatsen. Rättsfallet kommer ge vägledning till hur paragraferna relaterar till varandra och varför de i nuläget inte är parallellt tillämpningsbara samtidigt. Uppsatsen kommer främst att koncentreras på äldre doktrin för att få en inblick i tidigare lagstiftning. Litteratur som kommer användas är bland annat: Stefan Lindskogs artikel i Svensk Juristtidning: Om aktiebolags anspråk pga. olovlig kapitalanvändning, SvJT 1992, s.

¹ Sandgren s. 32

² Sandgren s. 19

81, Erik Nerep, aktiebolagsrättsliga studier, Ola Åhmans avhandling, behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, samt Jan Andersson, kapitalskyddet i aktiebolagsrätten samt Anderssons bok Om vinstutdelning i aktiebolag. Även lagkommentarer från Karnov och Zeteo kommer att vara aktuella genom uppsatsens gång för att klargöra och förtydliga lagparagraferna.

1.5 Disposition

Efter den inledande första delen kommer kapitel två och tre att presentera och förklara viktiga begrepp, definitioner och regler. Här kommer beskrivningar av gällande rätt beträffande kompetensöverskridande enligt 8 kap 42 § ABL, för att följas av ett avsnitt som behandlar olagliga värdeöverföringar enligt 17 kap 6 § ABL. Syftet med dessa kapitel är att få en grundläggande och ökad förståelse om reglerna vid kompetensöverskridande och olagliga värdeöverföringar. Varje del i kapitel 2 och 3 kommer att avslutas med en jämförelse från förändringar från föregående aktiebolag från 1975 till nuvarande gällande aktiebolagslag. Kapitel fyra kommer att beröra det så kallade Sturetvättsfallet NJA1999 s. 426 för att genom ett domstolsfall kunna analysera och dra slutsatser om frågeställningens innebörd.

Avslutningsvis kommer i sista kapitlet en sammanfattning av slutsatser och en generell diskussion framträda kring den parallella tillämningen av 17 kap 6 § ABL och 8 kap 42 § ABL utföras tillsammans med de mindre frågeställningarna. Uppsatsen kommer genom sin genomgående analys och rättsfall tillsammans med doktrin i sista kapitlet att fastslå vad gällande rätt.

De olika kapitlens innehåll kommer med hjälp av underrubriker tillsammans utgöra en röd tråd genom texten för att ge en ökad förståelse för läsaren. Läsaren ska sedan i det sista kapitlet där ”sacken knyts samman” och rättsläget fastställs få förståelse varför resultatet fastställs som det gör med den bakomliggande kunskapen inom uppsatsämnet.

2. Kompetensöverskridande enligt 8 kap 42 § ABL

2.1 Kompetensöverskridande

I en bolagsverksamhet företas det en hel del olika typer av rättshandlingar. Dessa rättshandlingar grundas i beslut av ett bolagsorgan av stämman, styrelsen eller den verkställande direktören. Giltigheten av ett beslut som ska fattas är beroende av vilka begränsningar som finns i bolagets förvaltning och angelägenheter.³ I detta kapitel undersöks förutsättningarna enligt 8 kap 42 § ABL kompetensöverskridande när en rättshandling som en bolagsföreträdare företagit ska eller inte ska gälla mot bolaget. Vad har innebörden av motpartens onda eller goda tro har för betydelse för rättshandlingens verkan på bolaget.

Reglerna i aktiebolagslagen fungerar som ett samspel mellan olika regleringsformer i bolaget och som har olika normer och rättslig karaktär.⁴ Kompetensfördelningen i aktiebolagsrätten bygger på en hierarkisk ordning mellan bolagsstämman, styrelsen och den verkställande direktören. Stämmans kompetens att fatta beslut i bolaget överskrider både styrelsens och den verkställande direktörens respektive kompetensområden. Inom kompetensområdena skiljs förvaltningen och verkställigheten åt, förvaltningen rör de interna besluten inom bolaget och verkställigheten rör de externa åtgärderna för bolaget. Reglerna rörande kompetensfördelningen mellan bolagsorganen är tvingande i aktiebolagslagen.⁵

I ett bolag är det styrelsen, den verkställande direktören eller en särskild firmatecknare som ingår avtal för bolagets räkning. Ansvarsfördelningen mellan styrelsen och den verkställande direktören gällande deras behörighet att binda bolaget och göra rättshandlingen bindande för bolaget är olika dock är både styrelsen och den verkställande direktörens befogenhet begränsad genom föreskrifter av ett överordnat organ, bolagsstämman.⁶ Styrelsen ansvarar enligt 8 kap 4 § ABL för bolagets organisation och förvaltning och har rätt att fatta beslut för bolagets räkning som omfattar i princip allt som enligt aktiebolagslagen inte faller under stämmans exklusiva kompetens.

³ Af Sandberg s.119

⁴ Sandström s.27

⁵ Skoog s.182

⁶ Prop. 1993/94:196

Den verkställande direktörens huvudsakliga uppgift är att sköta för den löpande förvaltningen och har en så kallad lydnadsplikt gentemot styrelsen som har rätt att ge anvisningar som den verkställande direktören är skyldig att följa. För att lydnadsplikten ska gälla krävs det att anvisningarna från styrelsen faller inom ramen för vad som stadgas i bolagsordningen och i lagen.⁷

Aktiebolagslagen utgår från att styrelsen och den verkställande direktören har förmåga att binda bolaget och att rättshandlingen då blir gällande. I 8 kap 42 § ABL görs vissa undantag vid behörighets- respektive befogenhetsöverskridanden.⁸ Paragrafens första stycke reglerar verkan av ställföreträdarens överskridande av behörigheten att företa företaget. Andra stycket i paragrafen reglerar verkan av att ställföreträdare överskrider sin befogenhet att företräda bolaget.⁹

För att vidare kunna förstå innebörden i 8 kap 42 § ABL kommer behörighets- och befogenhetsterminologin tydliggöras. Förarbetena till 1944 års aktiebolagslag menar att ”Behörighet” är en förmåga att binda bolaget och ”befogenheten” är den ”rätt” att företräda bolaget.¹⁰ De två begreppen befogenhet och behörighet används i samband med företrädarens rätt att binda bolaget. Behörigheten härleds inom aktiebolagsrätten mellan maktfördelningen som lagen skapar mellan bolagsorganen.¹¹ I 8 kap 42 § ABL görs undantag vid behörighet- respektive befogenhets överskridanden. Paragrafen är uppdelad i fyra moment där de två första behandlar behörighetsöverskridanden och de följande två befogenhetsöverskridanden. Vid osäkerhet kring ett aktiebolags bundenhet genom kompetensöverskridande utreds om bolaget blir bundet eller inte.

⁷ Sandström s. 213

⁸ Af Sandberg s.130

⁹ Af Sandberg s.131

¹⁰ Åhman s. 116

¹¹ Af Sandberg s.120

2.2 Behörighetsöverskridande

I ett aktiebolag regleras behörigheten genom legala föreskrifter och följer av den maktfördelning som lagen skapar mellan bolagsstämman, styrelsen och den verkställande direktören¹². ”Behörighet” är enligt Åhman en förmåga att binda bolaget. Den avtalsrättsliga behörigheten knyter an till en viljeförklaring från huvudmannen och hur detta fullmaktsgivande uppfattas av tredje man, medan i aktiebolagslagen regleras behörigheten genom föreskrifter.¹³ Nedan kommer en kort redogörelse för 8 kap 42 § 1 stycke som består av två meningar.

Enligt 8 kap 42 § 1 st. första meningen ABL:

”Om styrelsen eller en särskild firmatecknare har företagit en rättshandling i strid med bestämmelserna i denna lag om bolagsordningens behörighet, gäller inte rättshandlingen mot bolaget”.

Behörighetsöverskridanden följer här enligt allmänna fullmaktsrättsliga regler och fastställer att överskridande av regler om bolagsorganens exklusiva behörighet blir bolaget aldrig bundet av en rättshandling. Till den exklusiva kompetensen som endast bolagsstämman har hör rätten att besluta om bolagets aktiekapital eller vinstutdelning.¹⁴ Enligt 8 kap 42 § st. 1 första meningen ABL i en situation då styrelsen har företagit en rättshandling utanför sin behörighet, som exempelvis handlat inom bolagsstämmans kompetensområde är rättshandlingen inte gällande mot bolaget. Det är viktigt i detta fall understryka att tredje mans onda tro inte av betydelse för rättshandlingens ogiltighet. Det spelar här ingen roll om tredje man varit i ond eller god tro vid rättshandlingens ingående utan rättshandlingen blir här alltid ogiltig.

Vidare går det att utläsa i 8 kap 42 § 1 st. Andra meningen ABL att det finns en undantagsregel som ger skydd åt godtroende tredje man i det fall då den verkställande direktören har överskridit sin behörighet. Paragrafen lyder följande:

¹² Af Sandberg s.129

¹³ Åhman s.116

¹⁴ Af Sandberg s.131

”Detsamma är fallet om en verkställande direktör när en rättshandling företogs överskred sin behörighet enligt 29§ och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse behörighetsöverskridandet.”

När den verkställande direktören överskridit sin behörighet, det vill säga handlat utanför gränserna för den löpande förvaltningen blir bolaget bundet av rättshandlingen om det inte går att bevisa motpartens onda tro. Första stycket, andra meningen ovan innehåller alltså ett ”ondtrosrekvisit”. Enligt denna regel kan bolaget undgå bundenhet då tredje man varit i ond tro i den mån att han insett eller bort inse att den verkställande direktören gått utanför sin behörighet.¹⁵ Behörighetsöverskridandet innebär att den verkställande direktören går utanför den löpande förvaltningen. Om den verkställande direktören överskridit sin behörighet genom att exempelvis handla inom styrelsens kompetensområde blir bolaget bundet om motparten är i god tro. Med god tro menas att motparten varken haft en anledning eller en vetskap att känna till behörighetsöverskridandet.¹⁶ Ond tro ska i princip föreligga när tredje man mottog rättshandlingen. Men då bedömningen av den verkställande direktörens behörighet i allmänhet inte alltid är tillräckligt kartläggande gällande kompetensöverskridandet kan problem gällande motpartens förståelse åsidosättas gällande bolagsföreträdarens kompetens.

2.3 Befogenhetsöverskridande

Befogenhet i aktiebolagsrätten innebär den rätt en ställföreträdare har att företa en rättshandling. Respektive bolagsorgans befogenhet följer av bestämmelser och anvisningar från aktiebolagslagen, bolagsordningen eller särskilda skriftliga eller muntliga instruktioner av överordnat organ.¹⁷ Befogenheten kan till skillnad från behörigheten inskränkas genom föreskrifter av överordnat organ. I 8 kap 42 § 2 st. ABL Regleras effekterna av befogenhetsöverskridande. Första meningen i andra stycket:

”En rättshandling gäller inte heller mot bolaget om styrelsen, den verkställande direktören eller en särskild firmatecknare har överskridit sin befogenhet och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse befogenhetsöverskridandet”.

¹⁵ Åhman s. 831 st.2

¹⁶ Åhman s. 831

¹⁷ Af Sandberg s.130

Huvudregeln i andra stycket första meningen innebär det att en godtroende tredje man är skyddad, avtalets giltighet beror på om bolaget kan bevisa att motparten varit i ond tro vid befogenhetsöverskridandet. Paragrafen fortsätter i andra stycket, andra meningen:

”Detta gäller dock inte när styrelsen eller den verkställande direktören har överträtt en föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som meddelats i bolagsordningen eller av annat bolagsorgan – är bolaget alltid bundet, oavsett motpartens goda eller onda tro”.

Det citerade undantaget ovan innebär att något godtrosskydd inte finns i de angivna situationerna exempelvis vid överträdelser av direktiv. Bolaget är då bundet även om motparten är i god tro. Vid överträdelser av lagregler är undantaget inte tillämpligt då tillämpas i stället andra stycket första meningen och där finns ett godtrosskydd.

Med legala befogenhetsregler menas bland annat likhetsprincipen 4 kap 1 § ABL, generalklausulen 7 kap 47 § ABL, vinstsyftet och jävsreglerna 8 kap 23 § ABL.¹⁸ De är dessa viktiga aktiebolagsrättsliga principer som begränsar handlingsfriheten för bolagsorganen och är till skydd för aktieägarna. Ett stämmobeslut i strid mot någon av dessa principer kan klandras i enlighet med reglerna om talan om bolagsstämmobeslut. Ett beslut som strider mot tvingande bestämmelser ska kunna bestå krävs samtliga aktieägares samtycke, den så kallade SAS-principen.

Likhetsprincipen är tvingande för att skydda bolaget och aktieägarna. Principen innebär att med varje aktie skall följa samma rättigheter och skyldigheter.¹⁹ Likhetsprincipen kan bara åsidosättas av aktieägarna genom en föreskrift i bolagsordningen. Likapprincipen gäller endast rätten aktieägare emellan.²⁰ Generalklausulen innebär att beslut inte ska fattas som är till icke fördel för aktieägarna. En typisk situation då generalklausulen kan bli tillämplig är vid värdeöverföringar till någon som inte är aktieägare.²¹

Likhetsprincipen och generalklausulen är delvis överlappande med varandra. Likhetsprincipen omfattar endast åtgärder som skyddar aktieägarna i ett och samma bolag medan generalklausulen är tillämplig då det rör sig om ett fall mot utomstående, en icke aktieägare i bolaget. Vinstsyftet är en grundprincip som är till för att ett aktiebolag drivs i

¹⁸ Af Sandberg s.132

¹⁹ Sandström s 237

²⁰ Af Sandberg s.134

²¹ Af Sandberg s. 135

syfte att ge vinst åt aktieägarna. Verksamhetsmålet är ett skydd för aktieägarna genom att bolagsstämman eller styrelsen inte får fatta beslut om en transaktion som strider mot bolagets verksamhets art.

Bolaget har alltid bevisbördan mot motpartens onda tro och i och med de svårigheter som finns för bolaget att bevisa att ond tro föreligger av ett befogenhetsöverskridande blir rättshandlingen i princip alltid giltig. Det krävs av motparten vid avtalets ingående att motparten har en översiktlig kontroll av vad bolagsrepresentantens har för rätt att agera enligt bolagets inre förhållande enligt 3 p. i 8 kap 42 § ABL. Detta resulterar i att om motparten gjort vad som krävs och inte anses vara i ond tro måste bolaget låta sig bli bundet.²²

2.4 Ondtrosrekvisitet och ogiltighetslära enligt 8 kap 42 § ABL

Ondtrosrekvisitet i 8 kap 42 § ABL kan skapa svårigheter och funderingar kring vad som egentligen krävs för att tredje man ska vara i ond tro. Både behörighet- och befogenhetsöverskridandet är definierade i lagtexten men lämnar utrymme för tolkning för vad som krävs för att tredje man ska ha känt till eller bort inse ett överskridande av bolagsföreträdaren. Eftersom den verkställande direktörens rätt att företräda bolaget varierar mellan olika verksamheter är det inte alltid tydligt för tredje man om den verkställande direktören överskridit sin behörighet eller inte.

Ogiltighet vid behörighetsöverskridande ska vara grundad på en lagbestämmelse enligt första stycket första meningen i paragrafen. Som tidigare nämnts då en ställföreträdare företagit en rättshandling mot bolaget och då inkräktat på något som förbehålls av bolagsstämman, gäller inte rättshandlingen mot bolaget. Detsamma gäller då VD:n har handlat i utanför den löpande förvaltningen i strid med 8 kap 29 § ABL och bolaget kan bevisa motpartens onda tro.²³ Detta gäller även för befogenhetsöverskridanden som blir aktuella vid överträdelser av generalklausulen i 8 kap 41 § 1 st. ABL, jävsbestämmelserna i 8 kap 23 § ABL, 8 kap 34 § ABL och 8 kap 37 § 2 st. ABL. Ett befogenhetsöverskridande som leder till giltighet trots motpartens onda tro motiveras enligt paragrafens andra stycke i andra meningen av överträdelser av beslut, instruktioner eller föreskrifter från ett överordnat organ.²⁴ I första bolagsdirektivet från 1968 ges i artikel 9:1 ogiltighet även vid motpartens onda tro, när

²² Af Sandberg s. 135

²³ Prop. 2004/05:85 s.1411

²⁴ Åhman s.70

befogenhetsöverskridandet överträtt verksamhetsmålet i bolagsordningen. Dock utnyttjas detta inte av lagstiftaren i Sverige.²⁵

En förutsättning för att 8 kap 42 § ABL ska bli tillämpningsbar är att rättshandlingen i fråga var tillåten för bolaget. Annars kan ledning hämtas i andra bestämmelser, som i vårt fall 17 kap 6 § ABL om återbäringsskyldighet vid olagliga värdeöverföringar. Som innebär att mottagaren kan bli återbäringsskyldig och vara tvungen att betala tillbaka det överförda beloppet.²⁶

2.5 Från 8 kap 35 § ÄABL till 8 kap 42 § ABL

År 1995 års aktiebolagslag var ett resultat av ett nordiskt samarbete och antogs av riksdagen den 15 december 1979. En lång rad ändringar genomfördes i 1975 års lag stiftning under dess giltighet. I nedanstående rättsfall, NJA 1999 s.426 Sturetvättsfallet kommer en ändring från 8 kap 14 § ÄABL till 8 Kap 35 § ÄABL att ha genomförts. Som följd av många ändringar förlorade lagen gradvis sin struktur. Av detta skäl genomfördes 2005 års aktiebolagslag. I den kom viktiga förändringar som har betydelse för den fortsatta framställningen inom svenskt näringsliv som ökade internationaliseringen. De ingripanden blev de ändringar av 1975 års aktiebolagslag för att bringa nuvarande aktiebolagslag i överensstämmelse med EG:s bolagsdirektiv då Sverige fick medlemskap i EU 1995.

Förarbetena till 2005 aktiebolagslagen är omfattande och i maj 1995 kom SOU 1995:44 ”Aktiebolagets organisation” som behandlar bolagsorganens kompetens.²⁷ Exakta skillnader mellan nuvarande aktuella paragrafer och 1975 års aktiebolagslags paragrafer kommer bara behandlas i större drag för att läsaren ska förstå att det finns vissa ändringar. Syftet med att jämföra nuvarande och dåvarande lagstiftning är för att vidare kunna förstå kommande rättsfall som är dömt efter 1975 år aktiebolagslag.

Fokus på jämförelsen mellan 1975 års aktiebolagslag och nuvarande aktiebolagslag kommer att ligga på att jämföra 8 kap 35 § ÄABL till 8 kap 42 § ABL i detta kapitel eftersom HD i Sturetvättsfallet dömt efter ändring av lydelse år 1999 till 8 kap 35 § ÄABL från tidigare 8

²⁵ 68/151/EEG Art. 9:1

²⁶ Prop. 2004/05:85 s.1409

²⁷ SOU 1995:44 s.98

kap 14 § ÄABL. TR och HovR talar innan om 8 kap 14 § som var aktuell innan ändringen av 1999.²⁸

8 kap 35 § ÄABL ersattes sedan av nuvarande aktuella aktiebolagslagen 8 kap 42 § ABL bestämmelser om styrelsen och den verkställande direktörens behörighet- och befogenhetsöverskridanden vid ingående av rättshandlingar. Den gamla paragrafen är i likhet med den nuvarande 8 kap 42 § ABL som är närmare beskriven i kap 2.²⁹

8 kap 35 § ÄABL lyder:

”Om styrelsen eller en särskild firmatecknare har företagit en rättshandling för bolaget och handlat i strid med bestämmelserna i denna lag om bolagsorganens behörighet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget. Detsamma är fallet om en verkställande direktör när en rättshandling företogs överskred sin behörighet enligt 30 § och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse behörighetsöverskridandet”.

”En rättshandling gäller inte heller mot bolaget om styrelsen, den verkställande direktören eller en särskild firmatecknare har överskridit sin befogenhet och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse befogenhetsöverskridandet. Detta gäller dock inte när styrelsen eller den verkställande direktören har överträtt en föreskrift om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan”.

Av undantagsregeln vid behörighetsöverskridanden i 8 kap 35 § 1 st. andra meningen ÄABL framgår det i likhet med 8 kap 42 § ABL att bolaget undgår bundenhet om tredje man insåg eller bort inse att den verkställande direktören överskridit sin behörighet när han företog rättshandlingen. Samma rättsverkan att bolaget kan undgå bundenhet gäller även vid befogenhetsöverskridanden i 8 kap 35 § 2 st. första meningen ÄABL. Rättshandlingen blir giltig enligt andra meningen då styrelsen eller den verkställande direktören har åsidosatt föreskrifter från ett överordnat bolagsorgan om föremålet för bolagets verksamhet. Under detta förhållande spelar det ingen roll om tredje man var i ond tro vid befogenhetsöverskridandet.³⁰

²⁸ Ändrade lydelse i ÄABL, Karnov; https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se:2443/document/527965/elem/SFS1975-1385_K8_P14

²⁹ Åhman s.30

³⁰ Åhman s.831

3. Värdeöverföringar enligt 17 kap ABL

3.1 Värdeöverföringsbegreppet

I 17 kap 1 § ABL beskrivs vad som utgörs av en värdeöverföring. Värdeöverföringsbegreppet infördes i samband med att den nya aktiebolagslagen trädde i kraft. Begreppet saknar motsvarighet i ÄABL även om vissa likheter reglerades i dess tolfte kapitel. Det främsta syftet med ett aktiebolag är att generera vinst åt aktieägarna. Aktieägarna beslutar genom stämman hur bolagets tillgångar ska disponeras, exempelvis hur vinsten ska fördelas mellan aktieägarna. Värdeöverföringar som vinstutdelning till aktieägarna eller av andra slag kan hota både aktieägarnas och borgenärens intressen. Därför är det viktigt att ta tillvara på dessa intressen genom olika skydd i lagstiftningen. Definitionen av värdeöverföringar menas att förmögenhet lämnar bolaget utan en motprestation från mottagaren.³¹

Begreppet värdeöverföring är som nämnt en nyskapelse i ABL och är en gemensam beteckning för en rad transaktioner som medför att förmögenhet lämnar bolaget. I ÄABL användes istället begreppet utbetalning som inte blir så lyckat då det språkligt endast knyter an till penningtransaktioner.³² Jan Andersson använder termen utbetalning som ett begrepp för att beskriva rättshandlingar som träffas av reglerna om vinstutdelning och övriga utbetalningsregler i ÄABL. Med övriga utbetalningsregler syftas vederlagsfria förfoganden över bolagets förmögenhet till aktieägare eller utomstående. Utbetalningsbegreppet består av en förmögenhetsminskning för bolagen som innebär en förmögenhetsökning för aktieägare och består av en presentation som utgår från bolaget och kommer aktieägaren till godo.³³

Enligt nuvarande aktiebolag används värdeöverföringsbegreppet av lagstiftaren för alla transaktioner som innebär att värden förs ur bolaget.³⁴

³¹ Sandström s.295

³² Sandström s.300

³³ Andersson s. 307

³⁴ Af Sandberg s.175

I 17 kap ABL anges vilka former av värdeöverföringar som är tillåtna och får ske från bolaget. Med värdeöverföring avses enligt 17 kap 1 § ABL 4 punkter:

- *”Vinstutdelning*
- *Förvärv av egna aktier, dock inte förvärv enligt 19 kap 5§. 3.*
- *Minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna, och*
- *Annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget”.*

Definitionen i 17 kap 1 § ABL får betydelse då den för det första ska läggas till grund för bedömningen om överföringen från bolaget omfattas av de begränsningar som lagen fastslår och för att kunna bedöma en olovlig värdeöverföring kan göras gällande.³⁵ Den sista punkten är andra affärshändelser som medför att bolagets förmögenhet direkt eller indirekt minskar, och kan vara en förtäckt utdelning till aktieägare eller andra.³⁶ Med annan affärshändelse avses förändringen i bolagets förmögenhet på grund av fodringar, skulder, in- och utbetalningar eller egna tillskott till bolaget.³⁷ För att råda bort oklarheten i termen värdeöverföring kompletteras begreppet med öppen respektive förtäckt värdeöverföring.

3.1.1 Tillåtna och otillåtna typer av värdeöverföringar

I 17 kap 2 § ABL hittas bestämmelserna för hur en värdeöverföring får ske för att den ska vara tillåten.

”Värdeöverföringar från bolaget får endast ske enligt bestämmelserna i denna lag om

- 1. Vinstutdelning*
- 2. Förvärv av egna aktier*
- 3. Minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna, och*
- 4. Gåva som avses i 5 § “*

Vinstutdelning enligt första punkten kan både göras som en öppen eller förtäckt. En öppen vinstutdelning är beslutad av bolagsstämman och preciserad till ett visst belopp. En förtäckt värdeöverföring är att den har dolts i ett avtal mellan bolaget och aktieägare eller annan.

³⁵ Bergström & Samuelsson s.208

³⁶ Prop. 2004/05/85 s.373

³⁷ Andersson s. 74

Exempel på förtäckt värdeöverföring kan vara försäljning av bolagsegenhet till aktieägare till underpris eller lån till aktieägare på icke marknadsmässiga villkor eller utan fullgod säkerhet. I samband med en företagskonkurs kan det uppstå svåra problem att reda ut olika transaktioner mellan bolaget och ägarna och bestämma om det skett utan vederlag. Med vederlag menas att motparten får en ersättning för en prestation, det behöver inte röra sig om pengar utan kan även vara en motprestation. När en transaktion skett utan vederlag betyder det då att motparten inte får en motprestation. Detta problem är centralt i kommande rättsfall, NJA 1999 s.426 kallat Sturetvättsfallet. Både den förtäckta och den öppna värdeöverföringen baseras på samma grundregel i ABL, att endast bolagets fria kapital tas i anspråk enligt 17 kap 3 § ABL.

Skillnaden avser beslutsprocessen, då den öppna värdeöverföringen beslutas av stämman och den förtäckta värdeöverföringen av aktieägarna.³⁸ Termen förtäckt värdeöverföring nämns inte i ABL utan ABL använder sig av annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär enligt 17 kap 1 § 4 p ABL.³⁹

Det är inte bara utdelning av kontanter eller sakvärde som utgör värdeöverföringar utan det kan även röra sig om en vederlagsfri tjänst som bolaget har utfört. En pantsättning till förmån för tredje mans gäld kan även strida mot bestämmelserna. Enligt propositionen konstateras att det vid olaglig värdeöverföring i form av pantsättning eller borgen knappast är möjligt att tillämpa någon annan rättsföljd än ogiltighet.⁴⁰

3.1.2 EU-rättens påverkan på värdeöverföringsbegreppet

I och med medlemskapet i EU är det viktigt att den svenska lagstiftningen överensstämmer med EU-rätten.⁴¹ Den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen i Europa påverkas av EU:s strävan att harmonisera det bolagsrättsliga regelverket inom unionen. Arbetet började på 1960-talet och har blivit större och mer omfattande. Med hjälp av direktiv som föreskriver ska medlemsstaterna kunna anpassa sin bolagsrättsliga lagstiftning till direktivens krav.⁴² Direktivet behandlar bland annat ett aktiebolags utbetalningar av bolagets tillgångar. I Artikel 15 återfinns bestämmelser om att bolagets utdelning inte får överstiga bolagets bundna kapital, den så kallade beloppsspärren som beskrivs mer i kommande avsnitt. I 17 kap 1 §

³⁸ Sandström s. 296

³⁹ Sandström s.300

⁴⁰ Prop. 2004/05:85 s.393

⁴¹ Prop. 2004/05:85 s.197

⁴² SOU 1997:168 s.49

ABL finns den svenska motsvarigheten till beloppsspärren. I artikel 16 i EG-direktivet finns reglerna om de aktuella rättsföljderna som gäller då en värdeöverföring är olaglig. Denna motsvarar den svenska återbäringsskyldigheten enligt 17 kap 6 § ABL. En utdelning i strid mot artikel 16 ska i likhet med 17 kap 6 § ABL återbäras om bolaget visar att aktieägarna kände till att utdelningen var olaglig eller med omständigheterna kring utbetalningen inte kunde vara okunniga om detta.⁴³ Bolagsrättsdirektiven syftar främst till att skapa gynnsammare förutsättningar för en gemensam marknad och skapa en grundläggande gemensam reglering och harmonisering till EG:s medlemsstater till skydd för bolagets borgenärer och aktieägare.

3.2 Kapitalskyddsregler

Det grundläggande syftet med kapitalskyddsreglerna i ABL är att återställa det värde i aktiebolaget som har åsidosatts för att skydda bolagets borgenärer och aktieägare. Kapitalskyddsreglerna kan hittas i 17 kap 2 - 3§ ABL och rör tillåtna och otillåtna värdeöverföringar. Liknande bestämmelser återfinns i 12 kap ÄABL. Kapitalskyddsregeln i 12 kap 2 § ÄABL omfattar enligt ordalagen endast vinstutdelning till aktieägare. Skyddet för det bundna kapitalet är en central beståndsdel i det aktiebolagsrättsliga regelsystemet, därför har kapitalskyddsregeln i ÄABL ansetts analogt tillämplig även på utbetalningar som görs till annan än aktieägare.⁴⁴

Bestämmelserna om otillåtna värdeöverföringar finns som sagt främst för att skydda både bolagets aktieägare och borgenärer. Skillnaderna mellan dessa skydd är att aktieägarna kan åsidosätta bestämmelserna genom exempelvis SAS-principen, samtliga aktieägares samtycke. Detta är dock inte möjligt för borgenärerna, utan då är bestämmelserna tvingande. Då det inte förekommer något personligt ansvar för ett aktiebolags skulder, har borgenärerna endast bolagets tillgångar att hålla sig till. Det är därför en aktiebolagsrättslig princip att bolagets tillgångar därför i viss utsträckning måste tas ifrån aktieägarna dispositionsrätt och bindas i bolaget.

Bolagets medel till aktieägare får därför inte ske i större omfattning eller i annan ordning än vad som anges i bestämmelserna om värdeöverföringar, om nedsättning i aktiekapitalet eller reservfonden. Utbetalningsförbudet avser inte bara pengar utan överföring av annan egendom.

⁴³ SOU 1997:168 s.50 ff.

⁴⁴ NJA 1999 s.426

Bestämmelserna om olagliga värdeöverföringar blir alltså tillämpliga om bolaget försöker kringgå utbetalningsförbudet.⁴⁵

3.2.1 Aktieägarskyddsregler

Även rättshandlingar som innebär värdeöverföringar kan överträda de regler som finns till skydd för aktieägarna. De grundläggande aktieägarskydden är likhetsprincipen 4 kap 1 § ABL, generalklausulen 7 kap 47 § ABL och vinstsyftet 3 kap 3 § ABL. Dock om samtliga aktieägare är överens är det tillåtet att besluta om värdeöverföringar som frångår likhetsprincipen, generalklausulen och vinstsyftet så länge det inte gör intrång och strider mot borgenärsskyddsreglerna.⁴⁶ Detta är den så kallade SAS-principen som nämnts tidigare.

3.2.2 Borgenärsskyddsregler

De borgenärsskyddsregler som är av betydelse är 17 kap 3 § ABL och kan i likhet med kapitalskyddsreglerna inte åsidosättas genom bolagsordningen eller samtliga aktieägares samtycke.⁴⁷ Paragrafen delas in i två centrala delar. Första delen framgår principen om skyddet för det bundna kapitalet och kallas beloppsspärren. Andra delen ger uttryck för försiktighetsprincipen. Enligt 17 kap 3 § 1 stycket får inte värdeöverföringar äga rum om det inte finns full teckning för bolaget bundna egna kapital efter överföringen. Om det saknas full täckning på bolagets egna bundna kapital innan värdeöverföringen blir transaktionen ogiltig och kan kompletteras av försiktighetsprincipen.⁴⁸

Försiktighetsprincipen innebär att bolaget får genomföra en värdeöverföring till aktieägare eller annan om transaktionen är skälig till:

1. Verksamhetens art, omfattning och risker som ställs på det bundna kapitalet
2. Bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt.

Med detta stadgat betyder det att det belopp som aktieägarna har rätt att disponera över kan vara lägre men aldrig över beloppsspärren, dvs. bolagets bundna kapital.⁴⁹ Med bundet kapital avses aktiekapital, reservfond och uppskrivningsfond som är kapital som måste användas

⁴⁵ J. Björkman & B. Svensson s.122

⁴⁶ Af Sandberg s. 178

⁴⁷ Bergström & Samuelsson s. 210

⁴⁸ Prop. 2004/05:85 s.373

⁴⁹ Prop. 2004/05:85 s. 381

inom bolaget. Till skillnad från fritt eget kapital som är kapital företagets ägare fritt kan förfoga över, som exempelvis utdelning till aktieägare.⁵⁰

Bolagets fordringsägare måste kunna lita på att bolaget inte beslutar om en värdeöverföring som medför att det inte finns full teckning för bolagets egna bundna kapital.⁵¹ En olovlig värdeöverföring missgynnar borgenärens möjlighet att få betalt för sina fordringar om det saknas teckning på bolagets egna kapital.

3.3 Återbäringsskyldighet vid olagliga värdeöverföringar enligt 17 kap 6 § ABL

Återbäringsskyldigheten i 17 kap 6 § ABL omfattar de värdeöverföringarna som skett i strid mot 17, 18 och 20 kap.⁵² Värdeöverföringsförbudet är utformat som tidigare nämnt för att tillvarata borgenärernas och aktieägarnas skyddsintressen genom att begränsa värdeöverföringens omfattning genom olika formkrav. Då en värdeöverföring strider mot 17 kap aktiebolagslagen, oavsett överskridandet av en borgenärs- eller aktieägasskyddsregel blir rättshandlingen ogiltig. Följden blir att prestationerna ska återgå vilket gör mottagaren återbäringsskyldig.⁵³

17 kap. 6 och 7 §§ ABL reglerar rättsföljderna vid olagliga värdeöverföringar. Enligt prop. 2004/05:85 11.5.1 kap ska rättsföljden vid en olaglig värdeöverföring vara ogiltighet med skyldighet för mottagaren att återbära det olagligen överförda, detta gäller för värdeöverföringar beroende på om det är till en aktieägare eller till andra. Om en värdeöverföring skett genom: vinstutdelning, återbetalning vid minskning av aktiekapitalet, reservfonden eller överkursfonden eller gåva till allmännyttigt ändamål ska återbäringsskyldighet inträda då bolaget kan bevisa motpartens onda tro vid handlingen.⁵⁴

Vad som ska återbäras beror på vilken regel som har överträtts. Om det är regler om beslutsunderlag ska hela beloppet återbäras, men om det endast handlar om att en del av beloppet är olagligt ska endast den olovliga utbetalda delen återbäras.

⁵⁰ Andersson s.115

⁵¹ Af Sandberg s.180

⁵² Bergström & Samuelsson s. 212

⁵³ Andersson s.149

⁵⁴ Prop. 2004/05:85 s. 391

3.4 Godtrosskyddet i 17 kap 6 § ABL

Aktiebolagsrättslig ogiltighet vid återbäringsskyldighet enligt 17 kap 6 § ABL är resultatet av överträdelse av legala förbud. Godtrosskyddet i 17 kap 6 § ABL innebär att mottagaren blir återbäringsskyldig endast då bolaget kan visa att mottagaren varit i ond tro. Dock finns det fortfarande okunskap och oklarhet kring betydelsen av ond och god tro vid bedömningen av motpartens tro vid överföringen.⁵⁵

Godtrosregeln innebär att en mottagare av värdeöverföringen undgår återbäringsskyldighet om mottagaren varken insåg eller bort insett värdeöverföringens art och ogiltighetsgrund.⁵⁶ Även vid icke formenlig värdeöverföring har mottagaren ett godtrosskydd. Godtrosregeln innebär i fallet att endast mottagaren av värdeöverföringen undgår återbäringsskyldighet om mottagaren varken insett eller bort insett att transaktionen innefattade en värdeöverföring från bolaget.

3.5 Bristtäckningsansvar enligt 17 kap 7 § ABL

I 17 kap 7 § ABL finns det så kallade bristtäckningsansvaret vid olaglig värdeöverföring. Bestämmelsen innebär skyldighet att ersätta den brist som kan uppkomma i samband med återbäringsskyldighet enligt 17 kap 6 § ABL. Brist kan uppkomma genom att den återbäringsskyldige saknar betalningsförmåga eller skyddas av godtrosregeln. Bristtäckningsansvaret kan göras aktuellt i vissa fall, exempelvis vid medverkan till den olagliga värdeöverföringen. Det kan vara en person som har medverkat i ett beslut om en olaglig värdeöverföring.⁵⁷

Vidare har det tidigare diskuterats i praxis och i doktrin ifall andra än aktieägare kan drabbas av bristtäckningsansvaret. HD har genom tidigare rättsfall lyft upp samma fråga i SÖMÅ-fallet och fastställde här om annan än aktieägare kan drabbas av bristtäckningsansvaret. Ett till exempel som berör frågan är det så kallade Suecia-fallet (NJA 1951 s. 6).

⁵⁵ Lagkommentar, 17:6 ABL, Zeteo

⁵⁶ Bergström & Samuelsson s. 204

⁵⁷ Samuelsson, Lagkommentar 17:7 ABL Karnov.

Utgångspunkten var i SÖMÅ-fallet från 12 kap 5 § ÄABL.⁵⁸ HD gjorde följande bedömning:

*”Bestämmelsen i 12 kap 5 § 1 st. ÄABL skall läsas mot bakgrund av bestämmelserna i 1 och 2 §§ i samma kapitel, som reglerar vilka utbetalningar till aktieägare som får äga rum och hur stor vinstutdelningen till aktieägare får högst vara. Den omständigheten att också sistnämnda bestämmelser enligt sina lydelse avser utbetalningar till aktieägare har inte ansetts hindra att bestämmelserna, som skall medverka till att skydda aktiebolagets borgenärer, tillämpas analogt även på utbetalningar som görs till annan än aktieägare”*⁵⁹

I SÖMÅ-fallet fastställde HD frågan om att bristtäckningsansvaret även kan drabba annan än aktieägare.

3.6 Från 12 kap 5 § ÄABL till 17 kap 6 § ABL

I 12 kap 2 § ÄABL bestäms utrymmet för vinstutdelning och i 12 kap 5 § ÄABL finns regler om påföljder vid olovlig vinstutdelning. Mottagaren är återbäringsskyldig endast om bolaget visar att motparten insåg eller bort inse att utbetalningen stred mot ÄABL. Godtrosskydd inträder då motparten är i god tro och motparten blir då inte återbäringsskyldig mot bolaget. Omständigheterna angående motpartens onda eller goda tro bedöms fall till fall.⁶⁰

Påföljden vid olagliga utbetalningar enligt ÄABL till aktieägare får endast ske genom vinstutdelning, nedsättning av aktiekapitalet eller reservfonden samt utskiftning vid bolagets likvidation. Om bolaget brutit mot dessa regler ska mottagaren lämna tillbaks vad han uppburit jämte ränta. Regeln om återbäringsskyldighet enligt ÄABL tar sikte på lagstridiga utbetalningar till aktieägare och gäller även då den olagliga värdeöverföringen förorsakar någon skada för borgenärerna. Reglerna i ÄABL motsvarar i stort vad som gällde enligt 1944 års ABL.⁶¹ Reglerna finns numera med vissa ändringar i 17 kap ABL (2005:551).

Då den äldre och den nyare lagtexten talar om två olika begrepp, utbetalning och i den aktuella aktiebolagslagen begreppet värdeöverföring bli en fråga att besvara vad som verkligen menas med dessa begrepp. Värdeöverföringsbegreppet är förklarat i tidigare avsnitt, och ersätter den tidigare använda termen utbetalning därför går vi direkt in på utbetalningsbegreppet. I praxis och förarbeten till ÄABL uttrycks begreppet utbetalning som alla transaktioner och affärshändelser som innebär en minskning av bolagets förmögenhet.

⁵⁸ NJA 1997 s. 442

⁵⁹ NJA 1997 s.447

⁶⁰ J. Björkmark & B. Svensson s.122

⁶¹ Prop. 1975:103 s. 475 ff.

Enligt 12 kap 1 § ÄABL omfattar bestämmelsen alla former av utbetalningar, oavsett om det sker i form av vinstutdelning, lån, ersättning, sakvärden mm.⁶²

Enligt Erik Nerep då ett bolag efterger fordringar till aktieägare eller annan kan åtgärden knappast betecknas som utbetalning, men menar fortfarande att utbetalningsförbudet i sådana fall borde vara tillämpligt. Sammanlagt menar Erik Nerep att alla dispositioner som innebär en minskning av bolagets tillgångar ska betraktas som en sådan utbetalning.⁶³ Begreppet värdeöverföring i lagen är numera snävare i bemärkelsen av tidigare begrepp utbetalningar.

Nedan visas i en tabell hur bestämmelserna i 17 kap ABL och 12 kap ÄABL nära motsvarigheter till varandra. Genom tabellen ges en översikt över hur paragraferna förhåller sig till varandra för att senare kunna jämföra och dra slutsatser om gällande rätt kring nuvarande och äldre aktiebolag i fråga om olagliga värdeöverföringar. I Sturetvätsfallet, NJA 1999 s.426 kommer den äldre aktiebolagslagen från 1975 vara aktuell och för att förstå vidare är det nödvändigt att förstå förhållandet mellan paragraferna.

ABL (2005:551)	ÄABL (1975:1385)
17 Kap 2 §	12 Kap 1 § 1 st.
17 Kap 3 §	12 Kap 2 §
17 Kap 6 §	12 Kap 5 § 1 st.
17 kap 7 §	12 Kap 5 § 2 st.

⁶² Nerep s.58

⁶³ Nerep s. 59

4. Sturetvättsfallet

I rättsfallet NJA 1999 s. 426 kallat ”Sturetvättsfallet” förs en relevant diskussion kring om reglerna i 8 kap 42 § ABL kan bli aktuella då en ställföreträdare har överskridit sin kompetens genom att ha verkställt en olovlig värdeöverföring i strid mot 17 kap ABL. Den olovliga vinstutdelningen i rättsfallet är en pantsättning som anses olovlig då summan på pantsättningen överstigit kapitalet i Sturetvätten. Fallet diskuterar aktuell återbäring av pantsättningen och om ställföreträdaren varit i god eller ont tro vid pantsättningens ingående. Frågan uppkommer i rättsfallet om rättshandlingen i förhållande till tredje man kan bedömas enligt reglerna om bolagets bundenhet pga. bolagsföreträdarens befogenhetsöverskridande eller om reglerna om olovliga värdeöverföringar endast ska tillämpas.⁶⁴

NJA 1999 s.426 är ett rättsfall dömt efter 1975 års aktiebolag och utgår från 12 kap 5 § ÄABL om olagliga vinstutdelningar och nämner om 8 kap 35 § ÄABL om kompetensöverskridande är en tillämplig rättsregel. TR och HovR berör i sina domskäl paragrafen om 8 kap 14 § ÄABL som tidigare innan ändringen av lydelsen i paragrafen blev 8 kap 35 § ÄABL som sedan HD dömer efter.

4.1 NJA 1999 s 426 – ”Sturetvättsfallet”

Ett bolag beviljas lån av ett finansbolag för bland annat inköp av samtliga aktier i ett annat bolag. Som säkerhet får finansbolaget företagshypotek i det bolag som skulle köpas. Det köpta bolaget går sedan i konkurs och frågan uppkommer om företagshypotekets giltighet med hänsyn till 17 kap 6 § ABL. Företagshypoteket om 700 000 kr i Sturetvätts näringsverksamhet sattes som säkerhet för ett uppköp av ett bolag. Sten Köhler AB som numera är i konkurs, upptog ett lån om 1,6 miljoner kronor hos Infina Öst AB. Köhlerbolaget är alltså de företag som beviljats lån och Infina Öst är finansbolaget. Till säkerhet för lånet pantskrev Sturetvätten det bevakade företagshypoteksbrevet på 700 000 kr. När företaget Sturetvätten sedan gick i konkurs uppkom frågan om säkerheten var giltig eller inte och om Carto Finans AB som under tiden bevakat Sturetvätts konkursfordran mot Köhlerbolaget hade rätt till sin fordran på 700 000 kr som de hade förmånsrätt med bästa rätt.⁶⁵

⁶⁴ NJA 1999 s.426

⁶⁵ NJA 1999 s.426

Rättsfallet tar fokus på två tvister, första hand om att pantsättningen stred mot låneförbud för lån till förvärv av aktier och i andra hand om att pantsättningen var olovlig på grund av att den kunde jämföras med vinstutdelning. Den första tvisten kommer inte att vidare behandlas mer ingående då den saknar relevans för den fortsatta framställningen.

Det anmärktes att Sturetvättens pantsättning strider mot bestämmelserna i 12 kap ÄABL och med hänsyn till omständigheterna kring pantsättningen är den inte bara olovlig utan även ogiltig.

En annan ogiltighetsgrund för pantsättningen är även att Infina Östs företrädare kände till omständigheterna som gjorde pantsättningen otillåten och ogiltig. För att pantsättningen ska ogiltighetsförklaras krävs då en grund som kan påvisa att Infina Östs företrädare var i ond tro och kände till eller borde ha känt till omständigheterna vid pantsättningen, nämligen att den var vederlagsfri och inte affärsmässigt betingad och att Köhlerbolaget som var ett vilande företag vid pantsättningen skulle sakna återbetalningsförmåga gentemot Sturetvätten om säkerheten skulle behöva nyttjas på begäran. Det åberopas i rättsfallet att Infina Östs företrädare var en professionell kreditgivare som sysslade med kreditprövningar av låntagare.⁶⁶

Då ett aktiebolag vederlagsfritt utan att kommersiella skäl föreligger lämnar en pant för aktieägarnas skuld ska detta anses som utdelning från bolaget om aktieägaren vid tidpunkten för pantsättningen var betalningsoduglig för värdeöverföringen. Men om bolaget vid tidpunkten saknat utdelningsbara vinstmedel anses pantsättningen bli otillåten från bolaget.⁶⁷ Detta enligt borgenärsskyddsreglerna då det måste finnas full täckning på bolagets egna kapital efter pantsättningen enligt 12 kap ÄABL.

HD har i tidigare rättsfall kommit i kontakt med liknande frågor som i Sturetvättsfallet angående värdeöverföringar, som tidigare nämnts SÖMÅ-fallet (NJA 1997 s 418) samt Suecia-fallet (NJA 1951 s 6 I). Suecia-fallet rörde frågan om medverkan till verkställande av en olovlig utdelning. Aktieförvärvaren Santesson hade till följd av sin medverkan verkställt tillgångar på ett olovligt sätt överförs till säljaren Carlsund.⁶⁸

⁶⁶ NJA 1999 s.426

⁶⁷ NJA 1999 s.426

⁶⁸ NJA 1951 s.6 I s25

Det är ostridigt att Sturetvätten saknade disponibla vinstmedel vid tidpunkten för pantsättningen. Frågan uppkommer även om användningen av Sturetvättens kapital är otillåten. För att pantsättningen på denna grund ska bli ogiltig mot Infina Öst krävs det att deras ställföreträdare insåg eller bort inse att så var fallet. Det framkommer att Infina Östs företrädare troligen kände till att det inte fanns någon substans i Köhlerbolaget och att bolaget var vilande samt att företrädaren inte tagit reda på om Sturetvätten erhållit någon ersättning för pantsättningen, vilket Sturetvätten inte gjort. Detta påvisar dels att företrädaren gått utanför sin kompetens samt att pantsättningen var vederlagsfri då Sturetvätten inte erhållit ersättning för panten. Dock påvisar det genom kreditansökan och förhör med Infina Östs företrädare att han har haft insyn i både Köhlerbolaget och Sturetvättens ekonomiska situation och borde insett överträdelsen.

Tingsrättens domslut: Carto Finans som bevakade fordran med tillhörande säkerhet ska inte medföra rätt till utdelning i Sturetvättens konkurs.⁶⁹

Carto Finans överklagade Tingsrättens dom till Hovrätten. Carto finans påvisade att säkerheten till förmån för Köhlerbolaget hade skett i förhållande till en icke aktieägare nämligen till förmån för en extern kreditgivares fordran mot låntagarbolaget. Därför ska inte pantsättningen rättsligt inte kunna kvalificeras som en vinstutdelning i förhållande till Infina Öst. Dessa utdelningar kan endast ske enligt 12 kap ÄABL till aktieägare, d.v.s. i förevarande fall till låntagarbolaget. Sanktioner mot överträdelser av vinstutdelningar regleras i 12 kap 5 § ÄABL.

Bestämmelserna om 8 kap 14 § ÄABL är inte tillämpliga i samband med olovliga vinstutdelningar eftersom bestämmelsen reglerar befogenhetsöverskridanden och ett aktiebolag kan inte befullmäktiga dess ställföreträdare att företa rättshandlingar i strid mot de tvingande bestämmelserna i 12 kap ÄABL. Pantsättningens giltighet bedöms efter ett avgörande mellan parternas intressen. Förvaltaren påvisar att en rättshandling mellan ett aktiebolag och en utomstående, en icke aktieägare kan angripas av reglerna om olovlig vinstutdelning. Grunden för en sådan rättshandlings ogiltighet utgår från bestämmelserna i 12 kap ÄABL oavsett om 8 kap 14 § ÄABL tillämpas eller inte.⁷⁰

Hovrättens domskäl visar att Carto Finans i första hand gjort gällande pantsättningen ogiltig då den strider mot låneförbudet. Den andra grunden som hovrätten gör sitt domskäl och som

⁶⁹ NJA 1999:55 s.430

⁷⁰ NJA 1999:55 s.431

är relevant till uppsatsen är att pantsättningen är otillåten vinstutdelning till Köhlerbolaget. Panten översteg de fria disponibla vinstmedlen enligt Sturetvättens senast fastställda balansräkning och pantsättningen är därmed ogiltig. Rättshandlingen är enligt förvaltaren som tidigare nämnt ogiltig oavsett om man enbart tillämpar 12 kap ÄABL eller dessa i kombination med 8 kap 14 § samma lag.⁷¹

Hovrättens mening i frågan om rättshandlingens giltighet, är inte att bedöma enligt 8 kap 14 § ÄABL utan enbart enligt 12 kap 5 § samma lag. Enligt 12 kap 5 § ÄABL är en aktieägare som mottagit utbetalning i strid mot aktiebolagslagen skyldig att återbetala vad han uppburit jämte ränta om han inte av skälig anledning att anta att utbetalningen utgjorde laglig vinstutdelning. Säkerställandet har till förmån för Köhlerbolaget skett i förhållande till annan aktieägare, nämligen en extern kreditgivare. Frågan uppkommer om 12 kap 5 § 1 st. ÄABL kan drabba annan aktieägare.⁷²

Enligt ett annat rättsfall de så kallade ”SÖMÅ-fallet” NJA 1997 s 418.⁷³ Som tar upp samma fråga om 12 kap 5 § 2 st. ÄABL, nuvarande 17 kap 6 § ABL gäller vid värdeöverföring till utomstående. HD anser i detta fall att enligt ordalydelsen i bestämmelserna 12 kap 5 § 2 st. ÄABL enbart är tillämpliga till aktieägare men anses här även vara analogt tillämpliga till annan än aktieägare, främst till personer som haft ägarliknande kopplingar till bolaget. Dock anses analogierna hållas inom snäva ramar.⁷⁴

I praxis har bestämmelsen tidigare tillämpats då det handlar om en värdeöverföring till förutvarande aktieägare. Hovrätten menar att en utvidgning av bestämmelsen om återbäringsskyldighet på så sätt att utomstående tredje man ska inkluderas är för långtgående. Bestämmelsen i 12 kap 5 § ÄABL avser att träffa värdefrånhändanden som gynnar aktieägare och om mottagaren av utbetalningen är en tredje man, kan alltså återbäringsskyldigheten enligt 12 kap 5 § ÄABL endast träffa en aktieägare som gynnas av betalningen.⁷⁵

Med ovan anförda måste pantsättningen till förmån för Infina Öst anses som giltig. Bevakningen från Cartos Finans ska därför medföra rätt till utdelning i Sturetvättens konkurs. Hovrätten fastställer därmed att Cartos Finans konkursbos fordran skall utgå med förmånsrätt enligt förmånsrättslagen i Sturetvättens konkurs.

⁷¹ NJA 1999:55 s.432

⁷² NJA 1999:55 s.433

⁷³ Se ovan kap 3.5 Bristtäckningsansvaret

⁷⁴ NJA 1997 s 418

⁷⁵ NJA 1999:55 s.433

Konkursförvaltaren överklagade och yrkade att HD skulle med ändring av HovR:ns beslut, fastställa TR:ns beslut. Carto Finans bestred ändring.

HDs domskäls första grund är att Sturetvättens pantsättning är ogiltig på grund av låneförbudet. I andra hand kring diskussionen att pantsättningen är ogiltig eftersom den är att fastställa med olovlig vinstutdelning och därför återbäring ska ske enligt 12 kap 5 § st. 1 ÄABL. Bestämmelsen om befogenhetsöverskridande i tidigare 8 kap 14 § återfinns efter en ändring år 1999 i 8 kap 35 § 2 st. ÄABL och anger som tidigare att en rättshandling som företagits för bolagets räkning inte gäller mot bolaget om företrädaren överskridit sin befogenhet och motparten insåg eller borde ha insett detta. Rättshandlingen är alltså även här ogiltig enligt 8 kap 35 § ÄABL då Sturetvättens ställföreträdare överskridit sin befogenhet genom att avhända bolaget egendom i strid mot 12 kap. Vad gäller bestämmelserna om vinstutdelning så kan även pantsättning i och för sig omfattas av dessa bestämmelser. Carlos Finans har tidigare ingivit att 8 kap 35 § ÄABL saknar betydelse vad gäller olovlig vinstutdelning och att återbäringsskyldigheten i 12 kap 5 § 1 st. ÄABL inte ska drabba utomstående kreditgivare.⁷⁶

HD hävdar att med denna grund kan Sturetvättens pantsättning inte angripas med stöd av bestämmelserna om befogenhetsöverskridanden.

HD påvisar även att enligt ordalydelsen i 12 kap 5 § ÄABL enbart är tillämplig på utbetalningar till aktieägare men anses även analogt tillämpliga på utbetalningar till annan aktieägare. Med dessa menas personer som haft ägarliknande kopplingar till bolaget. Analogierna anses dock bara hållas inom den snäva ramen med hänsyn till säkerheten i omsättningen och det praktiska ekonomiska livet.⁷⁷

HD hävdar i sitt domskäl att ingen analog tillämpning ska göras när det gäller ett utomstående kreditinstitut som i utbyte mot ett lån erhållit en säkerhet. För ett sådant ansvar ska ålägga kreditinstitutet krävs det att dess företrädare haft uppsåt beträffande omständigheterna att ställandet av säkerheten utgjort en olovlig kapitalanvändning. Dock är detta inte tillräckligt för att återbäringsskyldighet ska föreligga. HD lämnar överklagandet utan bifall.⁷⁸ HD fastställer HovR:ns dom.

⁷⁶ NJA 1999:55 s.433

⁷⁷ NJA 1999:55 s.434

⁷⁸ NJA 1999:55 s.434

4.2 Är paragraferna parallellt tillämpningsbara med varandra?

Kan 8 kap § 42 ABL som reglerar behörighets- och befogenhetsöverskridanden tillämpas då ett bolag avhänds tillgångar i strid med 17 kap § 6 ABL? Bestämmelserna om befogenhetsöverskridande i 8 kap 35 § ÄABL och bestämmelsen om återbäringsskyldigheten enligt 12 kap 5 § ÄABL har inte kopplats ihop i praxis på så vis som Sturetvättens förvaltare ville göra gällande. Enligt rättsfallet är paragraferna inte parallellt tillämpningsbara med varandra utan 12 kap 5 § ÄABL anses gällande då det handlar om en olaglig vinstutdelning. Alltså om en situation uppfyller rekvisiten i bägge paragraferna, gäller 17 kap 6 § ABL, som *lex specialis*, i vart fall om värdeöverföringen strider mot kapitalskyddsregler. Detta gäller även i Sturetvättsfallet för 12 kap 5 § ÄABL. Trots att Infina Östs företrädare anses varit i ond tro vid pantsättningen och den då blir ogiltig mot bolaget är det fortfarande en fråga kring ifall panten kan sättas till annan än aktieägare i Sturetvätts-fallet. Enligt 12 kap 5 § 1 st. ÄABL ska en utbetalning som sker i strid med denna lag till aktieägare, ska mottagaren återbära vad han uppburit. Andra stycket säger att om en utbetalning skett i form av vinstutdelning är mottagaren bara återbetalningsskyldig om bolaget kan påvisa att mottagaren insåg eller bort inse att utbetalningen stred mot denna lag.

Enligt doktrin finns det delade meningar kring om paragraferna är parallellt tillämpningsbara med varandra. Stefan Lindskog hävdar att om ett aktiebolag avhänds tillgångar genom en disposition i strid mot utbetalningsförbuden i 12 kap ÄABL så har den som företrätt bolaget överskridit sina befogenheter vid genomförandet av transaktionen och därmed handlat i strid med 8 kap 35 § ÄABL.⁷⁹

⁷⁹ NJA 1999:55 s 432

5. Avslutning och slutsats

Under uppsatsens gång har det i enighet med syftet och frågeställningarna utretts en rad olika frågor kring olovliga värdeöverföringar samt kompetensöverskridanden enligt ABL. Fokus har legat på att fastställa om 17 kap 6 § ABL och 8 kap 42 § ABL kan vara parallellt tillämpliga med varandra eller var för sig. Genom att från början ge läsaren en grundläggande förståelse om kompetensöverskridande och olagliga värdeöverföringar har uppsatsen efter hand belyst uppkommande problem för att besvara den huvudsakliga frågeställningen på bästa sätt. Vidare följer en sammanfattande och något klarare diskussion med slutsatser för att knyta samman uppsatsen.

Det konkreta rättsfallet, Sturetvättsfallet ger ett exempel på en situation då ogiltighetsreglerna angående värdeöverföringar och kompetensöverskridande blir parallellt tillämpningsbara. Enligt HD:s beslut i Sturetvättsfallet är paragraferna inte parallellt tillämpningsbara med varandra utan där gäller det att 12 kap 5 § ÄABL om olaglig vinstutdelning går före 8 kap 35 § ÄABL. Trots att det framgår klart att företrädaren varit i ond tro vid pantsättningen och överskridit sin befogenhet. Enligt prop. 2005/04:85 har det tidigare konstateras att det vid olagliga värdeöverföringar i form av pantsättning knappast är möjligt att använda någon annan rättsföljd än ogiltighet.

En diskussion i Sturetvättsfallet är att värdeöverföringen är till annan än aktieägare. Vilket inte hade behövt diskuterats genom nuvarande lagstiftning i enighet med 17 kap ABL då det är tillåtet att värdeöverföringen är till annan än aktieägare så länge värdeöverföringen har affärsmässig karaktär för bolaget. HD diskuterar i Sturetvättsfallet att lagen 12 kap 5 § ÄABL kan bli analogt tillämpningsbar då det rör sig om annan än aktieägare, dock kom det fram att analogierna måste hållas inom en snäv ram med hänsyn till omsättningen och det praktiska livet. Motiven till att HD valde att inte anse att 12 kap 2 § ÄABL generellt var tillämplig vid värdeöverföringar från aktiebolag oavsett om mottagaren var aktieägare eller utomstående hade hänseende till säkerheten i omsättningen och det praktiska ekonomiska livet. Med det praktiska ekonomiska livet kan bedömas som hänsyn till företagslivet och de dagliga affärerna.

Reglerna i 17 kap 1 § p 4 ABL tar till skillnad från 12 kap ÄABL främst sikte på värdeöverföringar till annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget. Genom ordalydelsen i 17 kap ABL får en värdeöverföring ske till annan än aktieägare till skillnad från tidigare lagstiftning. Enligt prop. 2004/05:85 ska rättsföljden vid en olaglig värdeöverföring vara ogiltighet med skyldighet för mottagaren att återbära det olagligen överförda, detta ska gälla värdeöverföringar till aktieägare och andra.⁸⁰

Tydligheten i vad som menas med annan affärshändelse i 17 kap 1 § 4 punkt går däremot att tolka på olika vis som kan bringa oklarheter. Som tidigare redovisats är 12 kap 2 § ÄABL motsvarande till 17 kap 3 § 2 st. ABL. Värdeöverföringar får ske till aktieägare eller annan om det framstår som försvarlig med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på bolagets kapital. Med denna motsvarighet borde 17 kap 3 § ABL bli tillgänglig i en liknad situation som uppstår i Sturetvättsfallet.

Panten i Sturetvättsfallet hade mottagits av ett kreditinstitut med sedvanliga villkor och det krävs därför enligt 17 kap 6 § 1 st. 2 p ABL att mottagaren bort inse att panten haft tydliga icke affärsmässiga inslag.⁸¹ Reglerna i 12 kap ÄABL syftar till att skydda aktiebolagets borgenärer mot åtgärder som minskar bolagets kapital.⁸² Bestämmelserna i 8 kap 35 § ÄABL som numera återfinns i 8 kap 42 § ABL anger som tidigare nämnts att en rättshandling som företas för bolagets räkning inte blir gällande då bolagets företrädare överskridit sin befogenhet och motparten insåg eller borde insett överskridandet.

Den framträdande förändringen i 17 kap är värdeöverföringsbegreppet eftersom det saknar motsvarighet i ÄABL även om vissa likheter reglerades i dess tolfte kapitel. Uppsatsen har skiljt på vad kraven för värdeöverföring är och kraven för tidigare term utbetalning. Begreppet värdeöverföring har bringat mer klarhet till lagstiftningen än utbetalningsbegreppet tidigare gjorde, dock kan jag efter denna undersökning hålla med om att begreppen går att misstolkas. Detta syftar jag på 17 kap 3 § 4 p då förtäckta värdeöverföringar benämns som annan affärshändelse vilket kan bringa tolkningsfel.

⁸⁰ Prop. 2004/05:85 kap 11.5.1

⁸¹ NJA 1999 s.426

⁸² NJA 1999:55 s.434

Likheter mellan 12 kap ÄABL och 17 kap ABL finns vid reglerna om påföljder vid olagliga vinstutdelningar, mottagaren är återbäringsskyldig endast om bolaget visar att motparten insåg eller bort inse att utbetalningen stred mot ABL. Godtrosskyddet inträder då motparten är i god tro och motparten blir då inte återbäringsskyldig mot bolaget. Även bestämmelserna om kompetensöverskridande enligt 8 kap 42 § ABL har som i 8 kap 35 § ÄABL liknande struktur.

Avslutningsvis kan fyra huvudproblem sammanfattas genom fyra frågor som stått i uppsatsens fokus gällande värdeöverföringar enligt 17 kap ABL motsvarande 12 kap ÄABL. Den första frågan är om rättshandlingen i fallet en pantsättning uppfyller kraven för en värdeöverföring enligt 17 kap § 1 ABL. När dessa punkter är uppfyllda är det en laglig värdeöverföring. Den andra frågan är hur mycket fritt kapital som bolaget och dess ägare kan förfoga över i form av en värdeöverföring 17 kap § 3 ABL den så kallade täckningsprincipen. Strider bolaget mot täckningsprincipen, även kallad beloppsspärren som står till skydd för bolagets borgenärer blir värdeöverföringen ogiltig.

Tredje frågan prövar beslutsprocessen, har olovliga stämmobeslut fattats eller saknas samtycke från någon aktieägare 18 kap ABL. Här kommer även kompetensfrågan in enligt 8 kap 42 § ABL in samt 8 kap 35 § ÄABL angående ställföreträdarens kompetens att företa en rättshandling. Går en ställföreträdare utanför sin kompetens att företa rättshandlingar uppkommer frågan om ogiltighet och har i vissa fall betydelse på tredje mans goda eller onda tro vid handlandet. Den fjärde frågan ska ställning tas till vilka påföljder som aktualiseras ifall värdeöverföringen anses som olovlig, d.v.s. om värdet på värdeöverföringen överstiger täckningsprincipen eller om beslut har fattats mot bolagstämman eller aktieägarna. Här kommer 17 kap 6 § ABL angående återbäringsskyldighet in eller 17 kap 7 § ABL om bristtäckningsansvaret.

Slutsatsen i uppsatsen tycks med bakgrunden ovan vara att 17 kap 6 § ABL går före 8 kap 42 § ABL fastän båda rekvisiten i paragraferna i en situation är parallellt tillämpliga samtidigt. Paragraferna är alltså inte parallellt tillämpningsbara utan 17 kap 6 § ABL går före reglerna i 8 kap 42 § ABL. Detta stöds genom både rättspraxis avgörande och propositionens stadgande. Dock kan man fundera kring hur Sturetvättsfallet hade dömts i dagsläget. Men med tanke på förändringarna på de båda paragraferna, borde fallet dömts i likhet med 1975 års aktiebolagslag. Den största skillnaden mellan nuvarande lagstiftning skulle vara att värdeöverföringsbegreppet har annan betydelse till skillnad från utbetalningsbegreppet samt

att värdeöverföringen får ske till aktieägare. Alltså att reglerna i 17 kap vid ogiltiga värdeöverföringar blir tillämpliga trots att bolaget genom en värdeöverföring strider mot 8 kap 42 § ABL.

Abstract

The aim of this thesis is to analyse two particular situations of ineffectiveness of contract and if these can be simultaneously applicable. The first situation pertains to when the board or the CEO (Chief Executive Officer) of a corporation goes beyond its authority in performing a value transfer. The second situation pertains to unlawful value transfer as defined in *Sturetvättsfallet*. These two situations each have a ground of invalidity. The question arises how a court will judge according to the law if both of these situations become a legal basis. These two grounds for ineffectiveness of contract have been discussed and dealt with in Swedish case law, especially in the well known "*Sturetvättsfallet*" (NJA 1999 s. 426). During this case the Swedish Supreme Court confirmed that the Swedish law regarding illegal value transfer is a priority and always applies even if the board or the CEO goes beyond the authority of the corporation. In fact this particular case ruling also dealt with the problems related to who is allowed to receive a value transfer. The case law in this field is based on the older Swedish law from 1975 and this thesis will discuss differences in the older and the current Swedish law.

Keywords: Illegal value transfers 17:6. Competence violation 8:42 ABL. *Sturetvättsfallet*, NJA1999 s.426. Comparative study.

6. Källhänvisning

Offentligt tryck:

Proposition 1997/98:99 s.98

Proposition 2004/05:85

SOU 1995:44 s.98

SOU 1997:168 s.49

68/151/EEG Artikel 9:1

Litteratur:

Af Sandberg, Catarina. *Aktiebolagsrätten*. Andra upplagan. Poland: Pozkal, 2007

Andersson, Jan. *Kapitalskyddet i aktiebolag*. Sjätte upplagan. Stockholm 2010

Bergström, Clas. Samuelsson, Per. *Aktiebolagets Grundproblem*. Fjärde upplagan. Visby: Williams Lea, 2012

Björkman, Jan. Svensson, Bo. *Aktiebolagslagen- kommentarer till 1975 års aktiebolag jämte lagtext*. Åttonde upplagan. Göteborg: Tholin/Larsson/Gruppens förlag 1984

Dotevall, Rolf. *Aktiebolagsrätt, fördjupning och komparativ belysning*. Första upplagan. Visby: eddy.se ab 2015

Nerep, Erik. *Aktiebolagsrättsliga studier – särskilt om kapitalskyddet*. Första upplagan. Stockholm: 1994

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. Andra upplagan. Vällingby: Elanders Sverige AB, 2011.

Sandström, Torsten. *Svensk aktiebolagsrätt*. Femte upplagan. Vanda, Finland: Hansaprint Oy, 2015.

Åhman, Ola. *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten*. Akademisk avhandling. Göteborg: Graphic Systems AB, 1997.

Internetkällor:

Lag (2005:551) om aktiebolag, *zeteo*

Stycket: 17 kap 6 § Aktiebolagslagen -

<http://zeteo.wolterskluwer.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=86840> (hämtad: 2015-10-25)

Lag (2005:551) om aktiebolag, *zeteo*

Stycket: 8 kap 42 § Aktiebolagslagen

https://pro.karnovgroup.se/document/531649/element/SFS2005-0551_K8_P42(hämtad:2015-10-25)

Lag (1975: 1385) Aktiebolagslag, Riksdagen

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Svenskforfattningssamling-201_sfs-1975-1385/#K8 (hämtad:2015 -11-23)

SvJT 1992 s 81 – Om aktiebolags anspråk på grund av olovlig kapitalanvändning; särskilt om så kallat bristtäckningsansvar:

<http://zeteo.wolterskluwer.se.ludwig.lub.lu.se/docview?state=29400> (Hämtad: 2016-01-04)

Ändrad lydelse av 8 kap 14 § ÄABL.

https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se:2443/document/527965/element/SFS1975-1385_K8_P14 (hämtad: 2016-01-04)

Rättsfall:

NJA 1999 s. 426 ”Sturetvättsfallet”

NJA 1997 s. 410 ”SÖMÅ-fallet”

NJA 1951 s. 6 ”Suecia-fallet”